

บทที่ 2

การนิเทศการศึกษา

จุดประสงค์

นักศึกษาสามารถ.-

1. รู้ประวัติความเป็นมาของการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย
2. เปรียบเทียบการนิเทศ การนิเทศการศึกษา และการนิเทศการสอน
3. เข้าใจเป้าหมายของการนิเทศการสอน

ประวัติความเป็นมาของการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย

ในประเทศไทย การนิเทศการศึกษา มีมาพร้อมกับการจัดการศึกษาระยะแรก ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และกรุงธนบุรี ซึ่งขึ้นอยู่กับบ้าน วัด และวัง โดยเฉพาะวัดเป็นศูนย์รวมการศึกษา การนิเทศในระยนี้เป็นการนิเทศแบบเสรี วัดหรือสำนักแต่ละแห่งดำเนินการโดยอิสระตามสถานภาพ

ต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตั้งโรงเรียน ตั้งกระทรวงธรรมการ (ศึกษาธิการ) มีการสอบไล่เพื่อมอบใบสำคัญแสดงเป็นหลักฐานเพื่อเข้ารับราชการ มีการควบคุมการศึกษาให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ ต้องรายงานผลการเรียนและการสอบ ทูลเกล้าฯ ถวาย นักเรียนและครูที่มีความพากเพียรในการเรียนและการสอบ จะได้รับรางวัลพระราชทาน เมื่อมีโรงเรียนฝึกหัดครู การศึกษาได้ขยายออกไปสู่ราษฎรทั่วไป ปี พ.ศ.2435 ได้จัดพิมพ์หนังสือแบบเรียนหลวงแจกจ่ายไปส่วนภูมิภาคด้วย

เสนาบดีและเจ้าหน้าที่จัดการศึกษาได้แต่งตั้งตัวบุคคลไปตรวจการปฏิบัติงานของ ครู อาจารย์ เพื่อควบคุมแนวการศึกษา วิธีสอน และเนื้อหา ตามที่ส่วนกลางกำหนดเป็นมาตรฐาน ปี พ.ศ.2443 เจ้าหน้าที่ออกไปตรวจการศึกษาตามหัวเมือง เรียกว่า “พนักงานตรวจแขวง” หากพิจารณาวิธีการดำเนินงานและพฤติกรรมกรรมการนิเทศในยุคนี้อาจเรียกได้ว่า “การนิเทศแบบตรวจตรา (Inspection)”

การศึกษาที่มีแบบแผนย่อมต้องมีระบบตรวจสอบที่มีคุณภาพ คุณภาพของผู้เรียนย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของครู อาจารย์ คุณภาพของครู อาจารย์ ขึ้นอยู่กับระบบการนิเทศที่มีแบบแผน การนิเทศมีผลกระทบต่อการสอนของครู ส่งผลต่อการเรียนของเด็ก เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในปี พ.ศ.2495 มีการจัดตั้งหน่วยศึกษานิเทศก์ขึ้นในกอง

ในปี พ.ศ.2515 กรมสามัญศึกษา กับกรมวิสามัญศึกษา ได้รวมเข้าเป็นหน่วยงาน เดียวกัน เรียกว่า “กรมสามัญศึกษา” หน่วยศึกษานิเทศก์ทั้งสองกรมก็รวมกันด้วย เรียกว่า “หน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา” รับผิดชอบทั้งระดับมัธยมและประถมศึกษา

ต่อมา กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา พ.ศ.2519 เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาหน่วย ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ต่อมาในปี พ.ศ.2523 ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหาร การศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยการโอนโรงเรียนประถมศึกษาไปรวมกันที่สำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ซึ่งมีฐานะเป็นกรมใหม่ในกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2523 มีผลทำให้ศึกษานิเทศก์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดต่าง ๆ ไปสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติไปโดยปริยาย

พ.ศ.2524 สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่า ด้วยศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2524 ขึ้น โดย แบ่งหน่วยปฏิบัติงานของศึกษานิเทศก์ ออกเป็น 3 หน่วย คือ

1. หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
2. หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และกรุงเทพมหานคร
3. หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ

วันที่ 15 ธันวาคม 2530 กระทรวงศึกษาธิการออกระเบียบ ว่าด้วยการบริหารงาน ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา อันประกอบด้วยศึกษานิเทศก์ส่วนกลาง ส่วนเขต และส่วน จังหวัด

การนิเทศได้พัฒนาตามลำดับ หลายปีที่ผ่านมา การนิเทศซึ่งเคยขีดวงจำกัดอยู่ใน หน่วยศึกษานิเทศก์ ของกระทรวงศึกษาธิการ ขณะนี้สถาบันอุดมศึกษาต่างก็ได้ผลิตบัณฑิต ทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการสอน จึงมีความจำเป็นต้องส่งนักศึกษาออกไป

ศึกษานิตศกักับอาจารย์นิตศกั มีหลายบทบาทที่เหมือนกันและแตกต่างกัน บทบาทหนึ่งที่เหมือนกันคือ การนิตศกัการสอนในชั้นเรียน มีการเขียนตำราว่าด้วยการนิตศกั การนิตศกัการสอนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตบัณฑิตระดับมหาบัณฑิต และดุชฎิบัณฑิต ต่างรวบรวมเรียบเรียงตำราเพื่อให้นักศึกษาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ค้นคว้าด้านกรนิตศกัเพิ่มมากขึ้น หน่วยศึกษานิตศกัในแต่ละกรมของกระทรวง ก็ปฏิบัติหน้าที่ให้ความรู้ ฝึกอบรม ก็ได้ผลิตเอกสารออกเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง

กรนิตศกัการศึกษาในต่างประเทศ

สมัยกรีกตอนต้น

การศึกษายังไม่เป็นระบบแบบแผน มีการสั่งสอนแนะนำกันเป็นส่วนตัว ส่วนมากเน้นไปทางด้านการฝึกอบรมการทหาร และพลศึกษา ใช้วิธีสอนโดยการมีส่วนร่วม (Participation) สมัยก่อนคริสตศตวรรษที่ 9 (9 B.C.) สมัย Acolian Greek คนเริ่มสอนเรื่องกรเขียน ในสมัย Dorian กรเรียนเรื่องกรเขียนเป็นเรื่องจำเป็น จึงมีการสร้างโรงเรียนขึ้นเมื่อ 500 ปีก่อนคริสตศตวรรษ (500 B.C.) รัฐต่าง ๆ ของกรีกให้การสนับสนุนการศึกษาต่อสาธารณชน โดยไม่เลือกคนรวยหรือคนจน แต่อุญาตให้เฉพาะเพศชายเท่านั้นเข้าโรงเรียน กรอ่าน และกรเขียน จึงมีการสั่งสอนในทุกโรงเรียน ประมาณปี 400-350 B.C.

ประมาณศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสตกาล พวกสปาร์ตันให้ทุกครอบครัวส่งเสริมความรู้แก่ลูกหลาน โดยให้เด็กผู้ชายเข้าโรงเรียน ส่วนเด็กผู้หญิงอยู่บ้าน อาจได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ด้วย วิชาที่เรียนในโรงเรียนมียิมนาสติก เต้นรำ ดนตรี ซึ่งวิชาเหล่านี้ได้พัฒนาไปสู่ยุคที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการ หรือยึดถือเป็นอาชีพต่อไปได้ หลักสูตรเริ่มด้วยวิชา พละ ยิมนาสติก ดนตรี ศิลป คณิตศาสตร์ กรอ่าน กรร้อยกรอง กฎหมาย วิทยาศาสตร์ ปรัชญา จริยธรรม และสมบัติผู้ดี ครูที่มีชื่อเสียงคือ Socrates Plato และ Aristotle ซึ่ง Aristotle ได้สร้างโรงเรียนทางปรัชญา Apollonius Dyscholus (2 B.C.) พัฒนาศาสตร์ทางไวยากรณ์ สมัยเดียวกับที่ Eratosthenes เริ่มวิชาภูมิศาสตร์

ในโรม

เมื่อพวกโรมันครอบครองอาณาจักร ชาวโรมันรับแนวความคิดด้านศิลปะการศึกษา และวัฒนธรรมของกรีก (กรีกรับอิทธิพลมาจากชาวฮิบรู และ Phoenician)

โรงเรียนเริ่มสอนไวยากรณ์ประมาณปี 140 B.C. มีหนังสือเขียนเป็นภาษาลาตินไว้ในโรงเรียน วรรณคดีต่าง ๆ ก็เขียนเป็นภาษาลาติน ดังนั้น จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงการสอน และหลักสูตรในวิชาภาษาลาติน ซึ่งมีการเรียนการสอนทั่วราชอาณาจักร ประมาณศตวรรษที่ 4-5

การศึกษาและการนิเทศในสมัยกลาง

ดังกล่าวนมาแล้วว่าในโรงเรียนมีการสอน การอ่าน และการเขียน มีนักเรียนทั้งหญิงและชาย ครูได้รับการคัดเลือกมาจากผู้มีวิญญูณิ คุณวุฒิ ของชุมชน หรือเมืองนั้น ๆ มาทำการสอน ส่วนเงินเดือนนั้นรัฐเป็นผู้จ่าย

ในยุโรป

เริ่มเมื่อศาสนาคริสต์นิกายโปรแตสแตนต์แข่งขันกับนิกายโรมันคาทอลิก ประมาณปี ค.ศ.1600 เป็นช่วงระยะเวลาที่ศึกษาด้านภาษา วรรณคดี โดยเฉพาะภาษาลาตินกำลังได้รับความนิยม ทั้งนี้ เพราะนิกายโปรแตสแตนต์เข้ามามีอิทธิพลด้านพิธีกรรมต่าง ๆ เท้าเทียมนิกายคาทอลิก ในเวลานี้เองที่ผู้ควบคุมด้านการศึกษาพบว่า พวกเขาต้องมีเวลาสำหรับการนิเทศความต้องการด้านการนิเทศจึงปรากฏอยู่หลายยุคหลายสมัยนับตั้งแต่นั้นมา

ในอังกฤษ

ระหว่างศตวรรษที่ 16 การนิเทศได้เริ่มในโรงเรียน โดยที่ผู้อุปการะโรงเรียนได้บริจาคเงินเพื่อเปิดสอนแก่คนจนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนของรัฐ จุดหมายก็เพื่อเตรียมคนเข้ารับราชการ การนิเทศโรงเรียนและครูจึงเริ่มขึ้นในสมัยนี้ รัฐเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ เพื่อให้การเรียนการสอนอยู่ในทิศทางที่รัฐประสงค์และสนใจ ผู้นิเทศก็เน้นและให้ความสนใจด้านเนื้อหาทางศาสนา คุณธรรม จริยธรรม เป็นเรื่องหลักและสำคัญ ส่วนคุณภาพการสอนนั้นไม่ค่อยได้รับการเอาใจใส่

ในสหรัฐอเมริกา

การนิเทศการศึกษาเริ่มที่รัฐ Massachusetts เพราะในรัฐนี้ผู้อพยพจากประเทศอังกฤษ ได้มาตั้งโรงเรียนเพื่อสอนให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ จุดหมายสำคัญคือเพื่อให้นักเรียนอ่านคัมภีร์ไบเบิล คำสอนได้ การศึกษาศสมัยแรก ๆ จึงตั้งโรงเรียนเพื่อสอนศาสนาเป็นหลัก ในปี ค.ศ.1654 มีการตั้งกฎเกณฑ์และคัดเลือกผู้ที่จะเป็นศึกษานิเทศก็คือ ต้องมีคุณสมบัติที่น่าเชื่อถือศรัทธา มีศีลธรรมเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อทำหน้าที่ตรวจดูความประพฤติของครู สังเกตพฤติกรรมและดูแลสอบถามปัญหาต่าง ๆ ของเด็กอย่างใกล้ชิด

ในสหรัฐอเมริกาในระยะต้น ความคิดเรื่องการนิเทศการศึกษาในระยะแรก ๆ จำกัดมาก เริ่มด้วยศึกษาธิการดูแลโรงเรียน และตั้งผู้ควบคุมดูแลขึ้นในสมัยต่อมาเพื่อดูแลการศึกษาในเมืองใหญ่ ๆ ในสหรัฐอเมริกา

ต่อมาผู้ดูแลควบคุมการศึกษาใช้เวลาส่วนมากในด้านการบริหารและด้านธุรการ ทั้งนี้เพราะจำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ผู้ควบคุมดูแลเป็นตัวแทนในหน้าที่บางประการของการนิเทศการศึกษา ดังนั้นการแบ่งหน้าที่ด้านการบริหาร และการนิเทศการศึกษาจึงเริ่มขึ้นในปี ค.ศ.1839 ได้จัดตั้งสถาบันฝึกหัดครูขึ้นที่เมือง Connecticut ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่มีใครยอมรับสถาบันวิชาชีพครู สถาบันต่าง ๆ มุ่งที่จะให้ครูเรียนวิชาสามัญ อย่างไรก็ตามความพยายามที่จะปรับปรุงการสอนยังไม่เกิดขึ้นในโรงเรียนชนบท ในระยะนี้มุ่งที่จะสอนเนื้อหาวิชาเท่านั้น ส่วนหลักการสอน วิธีสอน ได้เริ่มในปี ค.ศ.1920 เมื่อรัฐบาลได้จัดตั้งสถาบันวิชาชีพครูขึ้น เรียกว่า National Commission on Accreditation of College of Teacher Education (NCATE) เป็นสมาคมวิชาชีพครู คล้ายคุรุสภาของไทย และถ้าจะเป็นครูต้องเรียนวิชาชีพครูอย่างต่ำ 15 หน่วยกิต

Spears (อ้างจาก ชารี มณีศรี, 2538, 9) ได้แบ่งการนิเทศการศึกษาของสหรัฐอเมริกาไว้ 4 สมัย พอจะสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

สมัยที่ 1 สมัยแรกเป็นการนิเทศแบบตรวจตราและควบคุมโรงเรียน โดยคณะกรรมการโรงเรียน (ค.ศ.1700)

สมัยที่ 2 การนิเทศโดยศึกษาธิการ (ค.ศ.1800) ยังคงเป็นการตรวจตราและควบคุมอยู่ ทั้งนี้เพราะคณะกรรมการโรงเรียนมอบให้ผู้มีความรู้ ความชำนาญด้านการศึกษา ทำหน้าที่ด้านการบริหารและควบคุมการศึกษาแทนตน

สมัยที่ 3 การนิเทศโดยครูใหญ่และศึกษานิเทศก์ที่มีความชำนาญในทางหนึ่งทางใด โดยเฉพาะ (ค.ศ.1900)

ในสมัยที่ 3 จึงเริ่มมีการนิเทศการสอนของครูขึ้น เนื่องจากศึกษาธิการ (Superintendent) ทำได้ไม่ทั่วถึง คณะกรรมการการศึกษา (Board of Education) ก็ขาดความชำนาญ จึงจำเป็นต้องมีคนช่วย คือครูใหญ่ และศึกษานิเทศก์พิเศษที่แต่งตั้งขึ้นมา เพื่อช่วยทำการนิเทศแทน

สมัยที่ 4 การนิเทศการศึกษาเน้นที่การฝึกอบรม (Inservice Training) การนิเทศการศึกษาโดยจัดโครงการอบรมมุ่งศึกษาปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน การแก้ปัญหา การเรียนการสอน พัฒนาหลักสูตร เทคนิคการสอน ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้บริหาร ครูใหญ่ ศึกษานิเทศก์ ครู อาจารย์ ตลอดจนจนกระทั่งผู้ปกครอง ทั้งนี้เพราะกระบวนการเรียนการสอนไม่มีใครทำสำเร็จด้วยตัวคนเดียว

Gwynn (อ้างจาก ชารี มณีศรี, 2538, 10) ได้สรุปภาพลักษณ์ของการนิเทศการศึกษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การนิเทศการสอนไว้ชัดเจน และสนับสนุนแนวความคิดของ Spears ในเรื่องของการนิเทศแบบตรวจตรา และควบคุมในสมัยแรก ๆ Gwynn ได้ชี้ให้ชัดเจนลงไปว่าหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารและครูใหญ่ไม่ชัดเจน ซ้ำซ้อนกัน ทำให้ครูในโรงเรียนเกิดความสับสน ไม่ทราบจะปฏิบัติตามใครดี ประการสำคัญคือทั้งนักคิดและผู้ปฏิบัติ เข้าใจการนิเทศแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามทั้งครูและผู้บริหารเข้าใจตรงกันอยู่ 2 ประเด็นหลักว่า

1. การนิเทศไม่ใช่การตรวจตรา และ
2. งานหลักของการนิเทศ คือการปรับปรุงการเรียนการสอน

การนิเทศของสหรัฐอเมริกา พอที่จะสรุปจากสมัยแรกจนถึงสมัยปัจจุบันตามที่ Eye และ Netzer แบ่งไว้ ดังนี้

สมัยที่ 1 การนิเทศแบบตรวจตราของผู้บริหาร (Administrative inspection) ค.ศ.1652-1875 เหมือนความคิดของ Spears และ Gwynn

สมัยที่ 2 การนิเทศโดยการแนะนำที่มีประสิทธิภาพ (Effective Orientation) ค.ศ.1876-1936 การนิเทศโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา หรือผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำทั้งด้านเทคนิคการสอน สื่อการสอน การใช้ เทคนิคการนิเทศ และการวัดผลประเมินผลการเรียน

สมัยที่ 3 การนิเทศโดยอาศัยความร่วมมือหรือทำงานเป็นกลุ่ม (Cooperative Group Effort) ค.ศ.1937-1959 สมัยนี้เน้นความร่วมมือการทำงานเป็นทีม โดยใช้หลักความเชื่อพื้นฐานที่ว่าการทำงานสำเร็จได้โดยกลุ่ม ใช้กระบวนการหมู่ พวก ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินครบวงจร ในการทำงาน โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือปรับปรุงการเรียนการสอน

สมัยที่ 4 การนิเทศโดยอาศัยการค้นคว้าวิจัย (Research Orientation) ค.ศ.1960-ปัจจุบัน

จากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มีผลกระทบต่อระบบการศึกษา และการนิเทศ การแก้ปัญหาอย่างมีระบบ โดยประยุกต์หลักทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ปัญหา การเรียนการสอนพัฒนาไปอย่างมีระบบ นับเป็นความจำเป็นของการนิเทศในสมัยนี้

จากประวัติความเป็นมาของการนิเทศในยุคโบราณ กรีก โรมัน อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และประเทศไทย นักศึกษาสามารถวิเคราะห์การนิเทศในสมัยต้น ๆ ของแต่ละประเทศได้ว่า ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ต่อมาการนิเทศมีลักษณะของการตรวจตรา ควบคุม และต่อมาจึงพัฒนาเป็นการแนะนำ ช่วยเหลือ ฝึกอบรม มุ่งประเด็นชัดเจนลงไปว่าเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ทำให้

ในออสเตรเลีย

ออสเตรเลียเป็นประเทศที่ใหญ่เทียบเท่าประเทศสหรัฐอเมริกา หากแต่ประชากรมีจำนวนเพียงประมาณ 1 ใน 7 ของประเทศสหรัฐอเมริกา ส่วนใหญ่ของประชากรอยู่อาศัยตามชายฝั่งทะเลทั้งตะวันออกและตะวันตกของประเทศ ข้อมูลเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาในออสเตรเลียอย่างไร ความรับผิดชอบสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการคัดเลือกครู การประเมินผลตลอดจนการให้ความชอบเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง ไปจนถึงการจัดสรรงบประมาณ ล้วนเป็นอำนาจตามระบบรวมศูนย์ที่รัฐบาลกลาง หากจะมีสัญญาณของการกระจายอำนาจอยู่บ้าง ก็ล้วนเป็นการให้อำนาจการตัดสินใจเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การบำรุงรักษาอาคารสถานที่ การจ้างลูกจ้างคนงานภารโรง การให้บริการหลักสูตรและที่ปรึกษา และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์กรท้องถิ่นอื่น ๆ

ในทางทฤษฎี ความรับผิดชอบในสายการศึกษาในออสเตรเลีย เป็นไปตามหลักลำดับชั้นบังคับบัญชา กล่าวคือ ครูจะอยู่ในสายความรับผิดชอบขึ้นตรงต่ออาจารย์ใหญ่ อาจารย์ใหญ่ขึ้นต่อผู้ตรวจการการศึกษาจากรัฐบาลกลาง ผู้ตรวจการฯ ขึ้นต่อหัวหน้าสำนักงาน หัวหน้าสำนักงานขึ้นต่อปลัดกระทรวง และปลัดกระทรวงขึ้นต่อรัฐมนตรี แต่ในทางปฏิบัติอาจแตกต่างกันไปจากระบบที่ว่านี้

เมื่อไม่นานมานี้ (1982) ผู้ตรวจการฯ จากสำนักงานใหญ่ได้ทำการวัดผลครูเพื่อเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง โดยพิจารณาจากประสิทธิภาพจากการปฏิบัติงานในหน้าที่การประเมิน (Feedback) จากอาจารย์ใหญ่ และหลักฐานด้านเอกสารอื่น ๆ หากจำนวนครูซึ่งเพิ่มมากขึ้น ทำให้ต้องยกเลิกการสังเกตการสอนในชั้นเรียนลง ความสำคัญของผู้ตรวจการฯ ในการประเมินผลครูในลักษณะนี้ (summative evaluation) จึงลดลง แต่จะไปมีบทบาทในด้านการประเมินเพื่อปรับปรุง (formative evaluation) แทน นั่นคือ การช่วยแนะแนวครูในการปรับปรุงการสอนในชั้นเรียน ดังนั้น ผู้ตรวจการฯ จึงมีบทบาท 2 ประการคือ เป็นทั้งผู้ประเมิน (Summative) และผู้ช่วยเหลือแนะนำ (Formative) แต่จากการสำรวจพบว่า ผู้ตรวจการฯ มักเลือกทำอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น

ไม่เพียงแต่ผู้ตรวจการฯ จะประสบปัญหาในแง่การเปลี่ยนแปลงบทบาท อาจารย์ใหญ่ก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ตามทัศนะของครูมักไม่เป็นที่แน่ใจว่าอาจารย์ใหญ่นั้นมีบทบาทในฐานะ ครู หรือบทบาทของผู้บริหารจากรัฐบาลกลาง เพราะอาจารย์ก็มีส่วนอยู่ในกระบวนการวัดและประเมินผลการปฏิบัติงานของครูด้วย และผลการสำรวจพบว่า อาจารย์มักมีบทบาทด้านบริหารมากกว่าผู้นำการสอน

ดังนั้น จึงไม่มีผู้นำด้านการแนะแนวในการพัฒนาการสอนของครู นอกจากความพยายามในการพัฒนาความรู้และทักษะเล็ก ๆ น้อย ๆ หลังชั่วโมงสอน จากการสำรวจพบว่าการพัฒนาครู และการปรับปรุงการสอนในชั้นเรียนยังเป็นประเด็นปัญหาสำคัญ ไม่ใช่ปัญหาครูไม่พอเพียงดังที่เคยเข้าใจกัน

คณะกรรมการการศึกษาและศิลปศาสตร์จากรัฐบาลกลางให้ความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนยังคงเป็นปัญหา เนื่องจากครูผู้สอนได้รับการฝึกและมีประสบการณ์การสอนอยู่ในระดับที่ถือว่าน้อยมาก นอกจากนี้ ครูหลาย ๆ คนยังถูกมอบหมายให้มีหน้าที่ที่ไม่ต้องการจะทำการเพิ่มอำนาจการควบคุมจากรัฐบาลกลางยังปรากฏในเอกสารของรัฐบาลรัฐที่สมาเนี่ยที่ระบุว่า ทางรัฐบาลต้องการให้มีรายงานการปฏิบัติงานของครูทุกคนทุก ๆ 5 ปี โดยระบุถึงการปรับปรุงงานในหน้าที่ และการวัดสัมฤทธิ์ผลจากการปฏิบัติงาน

เอกสารดังกล่าวยังระบุให้ ครูทุกคนต้องรายงานปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ทันทีที่เห็นว่าจะสื่อถึงความเสียหายในหน้าที่เพื่อรอรับคำสั่ง และหากได้รับคำสั่งแล้วไม่นำไปปรับปรุงแก้ไขจะต้องมีความผิดทางวินัยตามแต่ถูกพิจารณาต่อไป

ในแง่สาธารณชนก็มีการให้ความสนใจเกี่ยวกับความไม่มีประสิทธิภาพของครูเพิ่มมากขึ้น นักวิชาการบางคนให้ความเห็นว่า ปัจจัยกำลังคนในสายครูรัฐบาลโดยทั่วไปถือว่ามีคุณภาพต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน รัฐบาลควรต้องทบทวนถึงความมั่นคงของตำแหน่งในสายวิชาชีพครูพอ ๆ กับการตรวจสอบ การปฏิบัติงานของครู ดังนั้น อุปสรรคของการตรวจสอบจากภายนอกและการขัดขวางบทบาทของผู้ตรวจการฯ จะต้องถูกแก้ไข

ในรัฐวิททอเรีย ก็มีการเรียกร้องให้ทบทวนบทบาทผู้ตรวจการฯ ในโรงเรียนมัธยมจนกระทั่งถึงประมาณช่วง ค.ศ. 1960 สาเหตุเนื่องจากแม้วัตถุประสงค์หลักการจะเพื่อต้องการแยกแยะครูมีคุณภาพ ครูด้อยคุณภาพ และสนับสนุนความก้าวหน้าในสายอาชีพครู แต่ในทางปฏิบัติแล้ว กลับทำให้ครูเกิดความรู้สึกต่อต้านต่อการแทรกแซงการสอนมากขึ้น

ดังนั้น ประเด็นคำถามจึงอยู่ที่ ควรมีการสังเกตการสอนของครูหรือไม่? โดยใคร? และเพื่อวัตถุประสงค์ใด?

ครูในออสเตรเลียไม่ได้ถูกสังเกตการสอน เพื่อวัตถุประสงค์ทั้งในแง่การประเมินผลย่อย (formative evaluation) และการประเมินผลรวม (summative evaluation) การสอนในชั้นเรียนถูกปิดกั้นจากความเห็นและคำแนะนำจากนักวิชาการในสายอื่น ๆ ซึ่งหมายถึงผลต่างที่จะเกิดขึ้นในแง่การพัฒนาคุณภาพ ประชาชนในชุมชนจะมีความมั่นใจมาตรฐานการศึกษามากขึ้น หากทางโรงเรียนจะแสดงให้เห็นว่ามีระเบียบปฏิบัติการใด ๆ ที่ครูจะสามารถได้รับคำแนะนำเชิงสร้างสรรค์เพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการสอนต่อไปได้

แนวโน้มปัจจุบัน ท่ามกลางความขัดแย้งทางความคิดเห็นต่าง ๆ นี้ ก็มีครูบางส่วนริเริ่มเปิดโอกาสรับฟังความเห็นต่อการสอนในชั้นเรียนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อวิธีการสังเกตการสอนโดยเพื่อนครูด้วยกัน ครูจำนวนมาก มีความเห็นว่า พวกตนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดความก้าวหน้าในสายวิชาชีพครูด้วยกันได้ทั้งยังตระหนักถึงความสำคัญของการสอนในชั้นเรียนว่าเป็นพื้นฐานในการฟื้นฟูศักยภาพของครู

ทิศทางการพัฒนาครูโดยการสังเกตและประเมินผลการสอนของเพื่อนครูด้วยกันนี้ ได้รับความนิยมนำไปใช้กันแพร่หลายขึ้นเรื่อย ๆ แม้ว่าจะเป็นไปช้า ๆ เพราะความคิดติดยึดเดิมที่ว่า การประเมินผลการสอนมักเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งมากกว่าการพัฒนาการสอน และความคิดที่ว่า การควบคุมคุณภาพการเรียนการสอนเป็นหน้าที่ของรัฐบาลกลาง แนวความคิดใหม่ที่กำลังเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ นี้มีอยู่ว่า ครูควรเป็นผู้ประเมินและพัฒนาคุณภาพการสอนของตนเองและของเพื่อนครูด้วยกัน

นอกจากนี้ยังมีการนำเทคนิคการนิเทศการสอนจากประเทศสหรัฐอเมริกา เรียกว่า Clinical Supervision Model มาใช้กันอย่างแพร่หลายมากขึ้น เพราะให้ประโยชน์ในด้านการวางแผนเขตโครงสร้างของการประชุม การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน (Collaborative analysis of data) การสังเกตในเรื่องของหน้าที่ที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ตนเองสนใจ ย่อมเป็นแรงจูงใจให้เห็นความเกี่ยวข้องต่อเนื่องและเป็นประโยชน์ในแง่ปฏิบัติต่อไปได้

ความหมายของการนิเทศ การนิเทศการศึกษา และการนิเทศการสอน

การนิเทศ (Supervision)

คำว่า การนิเทศ ในปัจจุบันมีความหมายแตกต่างจากเมื่อ 3 ศตวรรษที่แล้ว เพราะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้านข่าวสารข้อมูลและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าของโลก

จากพจนานุกรมของ Webster (1979, pp 320, 812, 1162) ให้ความหมายว่า

- Supervision คือ การแนะนำ (Direction) การจัดการ (management)
- คำว่า Supervise หมายถึง การดู to see
- Superintend คือ เอาใจใส่ หรือพิจารณา to attend, direct attention to
- Oversee คือ การสำรวจ การมองดู to surver, watch

Feyereisen, Fiorino และ Nowak (1970, 8) ได้นิยาม Supervision ว่าเป็นงานที่สะท้อนถึงความพยายามที่จะปฏิบัติ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาการศึกษาให้ดีขึ้น พวกเขาได้อธิบายถึงความเคลื่อนไหวและการพัฒนาการที่ปรากฏการณ์ทางการศึกษา ซึ่งเริ่มในประเทศ

Neville (1978, 50) ให้คำจำกัดความ Supervision โดยแยกเป็น Super ซึ่งหมายถึง above, over หรือ beyond และ vision ซึ่งแยกมาจาก Video (to see) Neville จึงสรุปความหมายของ Supervision ว่า

The elements of supervision are evident in the process of overseeing or directing the work of others. As a process, supervision is a series of decisions, actions, and interactions directed toward overseeing the work of others... In sum Supervision is an integration of process, procedures and conditions that are consciously designed to advance the work effectiveness of individuals and groups.

Stoller (1978, 4) ให้ข้อคิดว่า จุดหมายสำคัญของ Supervision คือการช่วยครูให้ นิเทศตนเอง (Self-Supervision)

นักการศึกษาไทยส่วนมากให้ความหมายเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา และการนิเทศ การสอนซึ่งจะกล่าวต่อไป ส่วนผู้เรียบเรียงมีความเห็นว่า การนิเทศคือการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ ทักษะการ และทักษะที่จำเป็นเพื่อพัฒนา ปรับปรุงงานให้ดียิ่งขึ้น โดยผ่าน กระบวนการส่งเสริมสนับสนุน ชี้แนะ และการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้ปฏิบัติงานนั้น

การนิเทศการศึกษา (Educational Supervision)

ก่อนที่จะกล่าวถึงความหมายของการนิเทศการศึกษา ขอทำความเข้าใจเบื้องต้นกัน เสียก่อนว่า คำว่า การนิเทศการศึกษา นั้น หมายถึงไปถึงการนิเทศการศึกษาทั่วไป ซึ่ง สามารถจำแนกได้เป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การบริหารการศึกษา
2. การบริการทางการศึกษา
3. การปฏิบัติการ
4. การวัดผล

จาก 4 ด้านข้างต้นนี้ จึงเป็นงานที่มีความหมายกว้างขวางและครอบคลุมการศึกษา อันรวมถึง การเรียนการสอนเป็นจุดหมายหลักด้วย ชารี มณีศรี (2538, 21) สรุปตารางเปรียบเทียบ

ตารางที่ 1 สรุปความหมายของการนิเทศการศึกษา

E.P. CUBBERLEY (1916)	C.A. WAGNER (1921)	W.H. BURTON (1922)	C.F. SCOTT (1924)
1. เน้นเรื่องความเป็นผู้นำและผู้ช่วยเหลือครู	1. ปรับปรุงการเรียนการสอน	1. ปรับปรุงการสอน	1. เร้าครูให้มีกำลังใจในด้านการเรียนการสอน
2. มีความเข้าใจเรื่องประมวลการเรียนการสอน	2. เยี่ยมและสังเกตการสอน	2. เลือกและจัดการรายวิชาที่จะสอนให้ครู	2. ติดต่อประสานงานปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนโดยเน้นความสนใจและประสบการณ์ของเด็กเป็นสำคัญ
3. เป็นครูของครู	3. ประเมินครู	3. ให้บริการครู	3. ส่งเสริมครูในการทดสอบและการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการเรียนการสอน
4. ประเมินผลการสอน		4. ทดสอบและประเมินผล	
5. ส่งเสริมครูคิดริเริ่มสร้างสรรค์		5. ประเมินครู	
6. รายงานผลการทำงานของครู			

ต่อจากตารางที่ 1

BRIGGS JUSTMAN (1952)	ADAM SAND DICKEY (1953)	BURTON BRUCKNER (1955)
1. การร่วมมือ การกระตุ้น และการให้คำแนะนำแก่ครู เพื่อให้ครูมีความเจริญงอกงาม และสร้างความเจริญเหล่านั้นแก่เด็กทุกคน	1. เป็นบริการเกี่ยวกับการสอนและการปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น	1. คือการให้บริการเกี่ยวกับความชำนาญทางเทคนิคด้านวิชาการในการเรียนการสอน และการปรับปรุงสภาพการเรียนและความเจริญของผู้เรียน
	2. บุคลากรทางการนิเทศทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อผลสำเร็จของการเรียนการสอน	
	3. เป็นงานสร้างสรรค์	
	4. ให้อิสระแก่ครูในการปฏิบัติงาน	
	5. มีการวางแผนเพื่อปรับปรุง	
D.M. DESAI (1963)	NEAGLEY AND EVANS (1964)	EYE AND NETZER (1965)
1. ศึกษาปัญหาของแต่ละโรงเรียน	1. การกระทำในทางที่ดีในรูปแบบประชาธิปไตย เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนในชั้นเรียน ตลอดจนสร้างความเจริญต่อเนื่องไปถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา	1. การนิเทศการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารโรงเรียน
		2. ผู้บริหารต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการให้บริการการศึกษา เพื่อกระบวนการเรียนการสอนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามความ

KIMBALL WILES (1967)	SPEARS (1967)	GOOD (1973)
1. การแนะนำ การวางแผน การปรึกษาหารือร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน เพื่อหาแนวทางปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ	1. เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของคุณ โดยทำงานร่วมกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ELSBREE	1. แนะนำครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการปรับปรุงการเรียนการสอน
2. การบริการและกิจกรรมช่วยครูในการทำงานให้มีขวัญและกำลังใจ มีมนุษยสัมพันธ์	2. เป็นกระบวนการปรับปรุงการเรียนการสอน	2. พัฒนาครู
3. การอบรมครูและการพัฒนาหลักสูตร		3. เลือกและปรับปรุงวัสดุประสงค์ของการศึกษา
		4. ปรับปรุงสื่อการสอน
		5. ปรับปรุงวิธีสอน
		6. ประเมินผลการสอน
HARRIS (1975)	MARKS AND OTHERS (1978)	GOLDHAMMER AND OTHERS (1980)
1. สิ่งที่บุคลากรในโรงเรียนกระทำต่อบุคลากรหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน หรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของโรงเรียนมุ่งประสิทธิผลในด้านการสอนเป็นสำคัญ	1. เป็นการพัฒนาปรับปรุงการเรียนการสอนให้หมายถึงสถานการณ์ และส่งผลกระทบต่อการพัฒนา นักเรียน	1. งานที่มอบหมายที่จะกระตุ้นให้ครูพัฒนาวิธีสอน สื่อการสอน โดยเน้นทักษะการสื่อสาร

WILES AND LOVELL (1983)	C.D. GLICKMAN (1978)	GOLDHAMMER AND OTHERS (1980)
1. ระบบพฤติกรรมของ องค์การ ซึ่งเป็นการทำงาน ที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรม การสอนของครู ในระบบ โดยมีจุดหมายเพื่อ ปรับปรุงสภาพการเรียน การสอนแก่นักเรียนให้ดี ขึ้น	1. การปรับปรุงการสอน	
	2. การช่วยเหลือครูโดยตรง	2. ช่วยเหลือครูแก้ปัญหา
	3. การพัฒนาหลักสูตร	3. สร้างความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคล
	4. การให้บริการเสริมวิชาการ	4. สร้างบรรยากาศที่ดี ระหว่างครูและนักเรียน
	5. การพัฒนาคุณสมบัติ ครูให้ทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ	

ตารางที่ 2 สรุปความหมายของการนิเทศการศึกษาของนักการศึกษาไทย

สาโรช บัวศรี 1961 (2504)	รองรัตน์ อิศรภักดี 1962 (2505)	พนัส หันหาคินทร์ 1970 (2513)	สาย ภาณุรัตน์ 1974 (2517)
1. การช่วยเหลือ	1. คือการบริการเพื่อ นำทางในการ ปรับปรุงสภาพ การเรียนการสอน	1. เป็นการช่วยเหลือ ร่วมมือซึ่งกันและ กัน เพื่อปรับปรุง การเรียนการสอน ให้ดียิ่งขึ้น	1. ความพยายามที่จะ ช่วยส่งเสริมให้ การศึกษามี คุณภาพในด้าน การเรียนการสอน
2. การตรวจตรา	2. เป็นกระบวนการที่	2. คือแผนงานและ	

สาโรช บัวศรี 1961 (2504)	รองรัตน์ อิศรภักดี 1962 (2505)	พนัส หันหาคินทร์ 1970 (2513)	สาย ภาณุรัตน์ 1974 (2517)
3. การแนะนำ ส่งเสริม สนับสนุน เพื่อให้งาน วิชาการและธุรการ ในโรงเรียน หรือ แต่ละสาย ได้ เกิดผลดี			
4. ไม่เกี่ยวกับการ บังคับบัญชา นอกจากช่วยเหลือ			

ภิญโญ สาร 1974 (2519)	อารมณ จนวนจิตร 1985 (2528)	วิไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ 1995 (2538)	ชารี มณีศรี 1995 (2538)
1. แนะนำครูและผู้อื่นที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาให้รู้วิธีปรับปรุงการสอนหรือการให้การศึกษา	1. เป็นการประยุกต์ใช้ความรู้ทัศนคติ ทักษะประสบการณ์ เพื่อปรับปรุงกระบวนการสอนโดยตระเตรียมแผนการช่วยเหลือสนับสนุน ชี้แนะประเมินผล แล้วให้ข้อมูลย้อนกลับ	1. เป็นการกระตุ้นให้การทำงานประสบผลสำเร็จ โดยผ่านตัวกลางหรือบุคคลอื่น เช่น ครูผู้บริหาร	1. กระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น
		2. เป็นกระบวนการทำงาน และความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศก์กับผู้รับการนิเทศก์ เพื่อประสิทธิภาพอันสูงสุดในการเรียนของนักเรียน	2. ความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องโดยใช้หลักประชาธิปไตยในการนิเทศ

การนิเทศการสอน (Instructional Supervision)

นักการศึกษาหลายท่านที่ให้ความหมายว่า การนิเทศการสอนรวมอยู่ในการนิเทศการศึกษา อาทิเช่น Kimball Wiles (1967) Spears (1967) Elsbree, et al., (1967) Harris (1975) Wiles and Lovel (1963) Carl D.Glickman (1985) นักการศึกษาไทย เช่น พันธ์ หันนาคินทร์ (2513) สาย ภาณุรัตน์ (2519) เป็นต้น

การนิเทศการสอน คืออะไร

ซารี มณีศรี (2538, 29) ได้สรุปความหมายการนิเทศว่า “เป็นกระบวนการของความร่วมมือกับผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงการสอนของครู และการเรียนของเด็กให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง (Dynamic) มากกว่าเชิงซ้ำ (Static) ไม่ทันสมัย ความมุ่งหมายของการนิเทศ มุ่งส่งเสริมให้ครูเจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพ ปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น”

Glickman (อ้างจาก ซารี มณีศรี, 2538, 13-15) กล่าวว่า การนิเทศการสอนเป็นเรื่องย่อย (Subset) ของการนิเทศการศึกษา การนิเทศการสอนเป็นกระบวนการสำหรับปรับปรุงงานและพันธกิจในชั้นเรียน และกิจกรรมที่ดำเนินในโรงเรียนโดยที่ทำงานโดยตรงกับครู ซึ่ง Goldhammer, Anderson และ Krajewski เห็นด้วยกับ Glickman ส่วน Harris ได้ให้คำจำกัดความของการนิเทศการสอนไว้ว่า “สิ่งที่บุคลากรทางการศึกษาได้กระทำลงไปกับบุคคลและกับวัสดุสิ่งของ เพื่อที่จะรักษาไว้ หรือเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของโรงเรียนในวิธีทางตรง ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการสอนที่กระตุ้นและเสริมส่งการเรียนของนักเรียน”

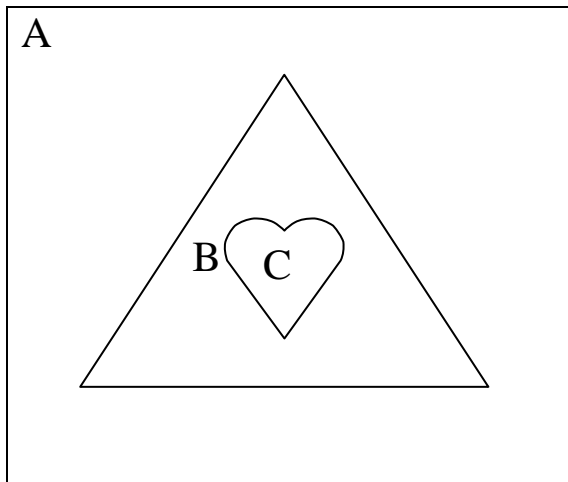
Eye, Netzer และ Krey (1971, 30) มีความคิดว่า “การนิเทศการสอนเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารโรงเรียน ซึ่งจุดมุ่งหมายเบื้องต้นนั้น เน้นถึงผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนที่เหมาะสม ซึ่งเป็นความคาดหวังของระบบโรงเรียน”

นิพนธ์ ไทยพานิช (2535, 14) ได้ให้ความหมายของการนิเทศการสอนว่า “การนิเทศการสอนนั้นก็คือ กระบวนการและความคิดรวบยอด (Concept) เพื่อจะปรับปรุงการสอนของครู เพื่อผลประโยชน์ของนักเรียน ในอันที่จะเพิ่มประสิทธิภาพ แลประสิทธิผลในการเรียนรู้ให้สูงขึ้น”

สำหรับผู้เรียบเรียงคำว่านิเทศการสอนคือ การเป็นผู้นำที่ส่งเสริมการสอนและการเรียน การนิเทศการสอนจึงไม่ใช่งานตามหน้าที่สำหรับศึกษานิเทศก์เท่านั้น แต่หมายรวมถึงผู้นำทางการสอนทุกคน ตั้งแต่ผู้บริหารสถานศึกษาอันมีผู้อำนวยการหรืออาจารย์ใหญ่ หรือผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน ตลอดจนครูทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนที่ต้องช่วยกันรับผิดชอบเพื่อช่วยให้สถานศึกษาบรรลุเป้าหมายได้มาตรฐานตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

จากความหมายที่หลายท่านได้ตอบคำถามแล้วว่า การนิเทศการสอนคืออะไร

เมื่อนำความหมายของการนิเทศ การนิเทศการศึกษา และการนิเทศการสอน มาสัมพันธ์กัน ผู้อ่านจะเห็นภาพชัดเจน ดังนี้

- A คือการนิเทศ
- B คือการนิเทศการศึกษา
- C คือการนิเทศการสอน

การนิเทศการสอนจึงเป็นหัวใจของการนิเทศการศึกษา ซึ่งจะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้บริหาร และองค์กรประกอบอื่น ๆ ในอันที่จะดำเนินงานให้เต็มศักยภาพ เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครู และเพิ่มคุณภาพของนักเรียนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่วางไว้

ความสำคัญและเป้าหมายของการนิเทศการสอน

ช่วงเวลาในการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงระบบการดำรงชีวิตของมนุษย์เริ่มจากยุคหิน นับเป็นพันปีจึงถึงยุคเกษตรกรรม ใช้เวลาไม่กี่ศตวรรษเป็นยุคอุตสาหกรรม ไม่กี่ศตวรรษเป็นยุคเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร และสมองกล ปีต่อปีที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Technology) จะเจริญรุดหน้าอย่างไรพรมแดน การพัฒนาเหล่านี้เกิดขึ้นรวดเร็วในประเทศที่พัฒนาแล้ว และเมืองใหญ่ ๆ ของประเทศที่กำลังพัฒนา ถ้ากระนั้นโรงเรียนที่มีอยู่ทั่วประเทศ ครู อาจารย์ ที่อยู่ในชนบทห่างไกลจะทำอย่างไร

การฝึกหรือการผลิตคนนั้นเป็นหน้าที่ของครู ไม่มีใครจะสอนคนได้ดีไปกว่าครู วิชาชีพครูนั้นมีวิธีการ กระบวนการ ทักษะ และเทคนิค ซึ่งนิยมกล่าวกันว่า การสอนนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ หากใช้เครื่องมือต่าง ๆ สอนแทนครูได้ วิชาชีพนี้คงจะไม่มีใครยอมรับ และคงจะสูญหายไปจากโลกแล้ว แต่ในความเป็นจริงนั้น เครื่องมืออุปกรณ์ทั้งหลายที่ช่วยอำนวยความสะดวกนั้น ครูเป็นผู้ใช้ เพื่อช่วยประหยัดพลังของครูให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ครูจึงต้องอาศัยการฝึกอบรมเกี่ยวกับนวัตกรรมทางการศึกษา เพื่อช่วยชี้แนะแนวคิดในการปรับปรุงพฤติกรรมการสอน

การนิเทศการสอนมีความสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้เพราะการนิเทศการสอนมุ่งที่จะช่วยครูให้สอนดียิ่งขึ้น ช่วยเด็กให้เรียนดียิ่งขึ้น ปรับปรุง

สาย ภาณูรัตน์ (2517, 15) ได้แบ่งความมุ่งหมาย การนิเทศการสอน ดังนี้

ด้านส่งเสริมให้เจริญก้าวหน้าทางวิชาชีพ (Professional Leadership)

1. ช่วยให้คุณเข้าใจวัตถุประสงค์ของการศึกษา หน้าที่ของโรงเรียนที่จะดำเนินไปสู่ วัตถุประสงค์ของการศึกษานั้น ภารกิจของศึกษานิเทศก์ ครูใหญ่ และผู้บริหาร มีใช้คอยเน้นแต่ เรื่องเทคนิคและการสอน การคิดค้นระเบียบวิธีสอนเท่านั้น หากแต่ยังต้องมุ่งเสริมสร้างความ เจริญเติบโตของนักเรียนโดยรอบด้าน คือ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านร่างกาย ด้านสังคม ด้านสุนทรียภาพ ด้านมโนภาพ และด้านสร้างสรรค์ด้วยเหมือนกัน

2. ช่วยให้คุณได้เห็นและเข้าใจในความต้องการของเยาวชนและปัญหาต่าง ๆ ของ เยาวชน และช่วยจัดสนองความต้องการของเยาวชนอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ตลอดจนช่วย แก้ไข และป้องกันภัยอันจะมีแก่เยาวชน ช่วยให้คุณตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ของเด็ก ความต้องการของเด็กในแต่ละวัยย่อมแตกต่างกัน แนวความคิดของเด็กและผู้ใหญ่มักจะเดินสวนทางกันเสมอ เพราะผู้ใหญ่เองก็ลืมสภาพของตนเมื่อตอนเป็นเด็ก ผู้นิเทศก์จะต้อง พยายามช่วยกระตุ้นเตือนให้คุณรู้จักให้กำลังใจแก่เด็กนักเรียน เข้าใจปัญหาของเด็กวัยต่าง ๆ และเข้าใจความต้องการของเด็กด้วย

3. ช่วยสร้างให้คุณมีคุณลักษณะเป็นผู้นำ ลักษณะผู้นำที่ดีคือช่วยเสริมสร้างความ สามัคคี รู้จักทำงานร่วมกัน ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างบ้านกับโรงเรียน มีความรับผิดชอบ มีความเพียรพยายามทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี นอกจากนี้คุณต้องมีความรู้ในเรื่อง ต่อไปนี้

3.1 ปรัชญาการศึกษา วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา

3.2 หลักสูตรและประมวลการสอน

3.3 พัฒนาการของเด็กและจิตวิทยา

3.4 วิธีสอน

3.5 ประเมินผล

3.6 บริหารการศึกษาและนิเทศการศึกษา

4. ช่วยเสริมขวัญของคุณให้คุณให้เข้มแข็ง และรวมหมู่คณะให้เป็นทีม เพื่อปฏิบัติงาน ร่วมกันด้วยกำลังสติปัญญา เพื่อบรรลุจุดประสงค์เดียวกัน ขวัญและกำลังใจเป็นเรื่องของจิตใจ

ด้านปรับปรุงการสอนและส่งเสริมความเจริญงอกงามของคุณครู

5. ช่วยพิจารณาความเหมาะสมของงานให้ตรงกับความสามารถของคุณครูแต่ละคน เมื่อมอบงานนั้น ๆ ให้คุณครู ก็ควรช่วยปรับระดับประคองให้คุณครูนั้นใช้ความสามารถของตนปฏิบัติงานให้ก้าวหน้า ช่วยค้นหาคุณลักษณะที่ดีเด่นในตัวคุณครูแล้วส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น มนุษย์ย่อมมีความสามารถในบางอย่างและหย่อนในบางอย่าง

6. ช่วยคุณครูให้พัฒนาการสอนของตน สนับสนุนให้คุณครูได้พิจารณาวิธีสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้ว่าตรงไหนเข้มแข็ง และตรงไหนเป็นจุดอ่อนซึ่งจะต้องแก้ไข อันอาจใช้ Check List หรือ Rating form โดยอาศัยหลักเกณฑ์วิชาหลักการสอน ส่วนการเลือกเนื้อหา การสร้างโครงการสอน การทำและการใช้อุปกรณ์การสอน ตลอดจนเครื่องมือโสตทัศนศึกษา และสื่อการสอน การใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ การให้งานและการควบคุมนั้น มีข้อควรระวัง ดังนี้

6.1 ไม่พยายามยึดเยียดความคิดเห็นแก่คุณครู ไม่พยายามฝืนให้คุณครูทำตามแบบที่ตนชอบ เพราะคุณครูแต่ละคนต่างมีความคิดเห็นเป็นของตนเอง และมีแบบอย่างการทำงานตามแบบของตนเอง ผู้บริหารก็จึงควรทำงานร่วมกับคุณครูโดยให้คุณครูได้รู้จักใช้ความสามารถของตนเองเป็นสำคัญ

6.2 หลีกเลี่ยงการกรอกคำแนะนำต่าง ๆ ในการปรับปรุงการสอนจนคุณครูรับไม่ไหว คือทั้งมากและยาก

7. ช่วยฝึกคุณครูใหม่ให้เข้าใจงานในโรงเรียน และงานอาชีพคุณครูใหม่แม้จะได้รับการฝึกอบรมทางวิชาการมาเป็นอย่างดี แต่ยังคงขาดประสบการณ์ในงานธุรการต่าง ๆ การช่วยฝึกคุณครูใหม่ อาจจะทำก่อนโรงเรียนเปิด ทั้งด้านธุรการ และการปกครองชั้น รวมทั้งด้านสังคมและการทำงานร่วมกัน

8. ช่วยประเมินผลงานของคุณครู โดยอาศัยความเจริญงอกงามของเด็กไปตามแนวทางที่ได้ตกลงกันไว้ การประเมินผลงานของคุณครูมีลักษณะ เช่น บันทึกการสังเกตหรือสังเกตในเวลาที่คุณครูเข้าประชุม หลักฐานการแสดงความคิดเห็นริเริ่ม การวางตน ความขยันหมั่นเพียร ทัศนคติ ปริมาณ และคุณภาพของงาน เป็นต้นแบบให้คุณครูวัดตนเอง หรือนักเรียนวัดคุณครูในด้านการสอน ความมุ่งหมายในการวัดผลเพื่อจะได้ทราบว่า

8.1 อะไรบ้างที่ก้าวหน้า และก้าวหน้าไปในระยะความเร็วขนาดไหน

8.2 อะไรบ้างที่หยุดนิ่ง

8.3 อะไรบ้างที่ถอยหลัง

ทั้งข้อ 8.2 และ 8.3 นำมาวิเคราะห์หามูลเหตุ หาทางแก้ไข แต่ละมูลเหตุเพื่อให้การเรียนรู้ของนักเรียนดีขึ้นตามลำดับ

9. เพื่อช่วยครูค้นหาปัญหาในการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน ช่วยครูวางแผนการสอนให้เหมาะสม ในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ การเรียนรู้ของเด็กในวิชาเดียวกันที่ครูสอนอย่างเดียวกันนั้น ย่อมแตกต่างกันเป็นคน ๆ ไป เด็กที่เรียนรู้ได้น้อยกว่าเด็กส่วนมากนั้นเป็นเพราะอะไร ครูบางคนมองหาคำตอบที่ไม่น่าพบ หรือบางทีก็ปล่อยปัญหาของเด็กผ่านไปโดยไม่คิดจะหา สิ่งนี้ผู้นิเทศก็ต้องช่วยครูร่วมกันวางแผนการสอนให้เหมาะสม

10. ช่วยในด้านประชาสัมพันธ์ บอกเล่าและชี้แจงให้ชุมชนและท้องถิ่นทราบถึงความเคลื่อนไหวของการศึกษาที่โรงเรียนได้ดำเนินการไปแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรเข้าใจและให้ความร่วมมือช่วยเหลือโรงเรียน การประชาสัมพันธ์อาจจะเป็นได้ทั้งการติดต่อเป็นส่วนตัว การเยี่ยมเยียน การกีฬา อาศัยวัด(พระ) การจัดตั้งสมาคมครู-ผู้ปกครอง จัดปาฐกถา ห้องสมุดประชาชน เมื่อชุมชนเข้าใจกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามของบุตรหลานแล้ว ก็เกิดศรัทธา ให้ความร่วมมือทั้งกำลังใจ กำลังกาย และกำลังทรัพย์

11. ช่วยป้องกันครูให้พ้นจากการถูกใช้งานจนเกินขอบเขต และช่วยป้องกันครูจากการถูกตำหนิติเตียน หรือถูกลงโทษอย่างไม่เป็นธรรม หน้าที่ของครูนอกจากหน้าที่ทางการสอนแล้ว ยังจะต้องให้ความช่วยเหลืองานอื่น ๆ หากการทำงานนั้นโดยสมัครใจก็ไม่สู้มีปัญหา ถึงกระนั้นก็อาจทำให้เสียเวลาที่จะปฏิบัติงานสอนเด็กและทรุดโทรมทั้งกำลังวังชา ทำให้การทำงานประจำคืองานสอนพลอยบกพร่องไปด้วย

นอกจากนี้ Bigg และ Justman (อ้างจาก ซารี มณีศรี, 2538, 25) ได้สรุปความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศการสอนไว้แตกต่างออกไป แต่มีความสัมพันธ์และสำคัญต่อการนิเทศการสอน ดังนี้

1. การส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าทางอาชีพ ได้แก่
 - 1.1 การประชุมต่าง ๆ การจัดอบรม สัมมนา และจัด Workshop
 - 1.2 การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ครูได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ในด้านวิชาการและส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการศึกษา
 - 1.3 การไปเยี่ยมชมสถาบันอื่น ๆ และศูนย์ฝึกทดลองต่าง ๆ
 - 1.4 ทำการทดลองหลักสูตร หนังสือเรียน และวิธีสอน
2. การส่งเสริมความเจริญงอกงามของครู ได้แก่
 - 2.1 ให้ครูได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ

- 2.2 ให้ทดลองกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สนใจอยากจะทำ
- 2.3 ให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาคมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอาชีพ (Professional Association) เพื่อส่งเสริมให้ผู้สนใจในกิจกรรมของสมาคมอาชีพครูเหล่านั้น ทั้งภายในประเทศและนานาชาติ
- 2.4 ส่งเสริมครูที่มีความสามารถพิเศษในทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะ
3. การปรับปรุงของครู ได้แก่
 - 3.1 พิจารณาคัดเลือกครูที่มีคุณภาพเข้าทำการสอน
 - 3.2 มอบหมายงานที่ตรงกับความสามารถของครู
 - 3.3 ทำการสรรหาครูสอนที่ดีให้แก่ครู
 - 3.4 ให้มีโอกาสดำเนินการสอน ประชุม สัมมนา เพื่อศึกษาปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการสอน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนครูและสังเกตการสอนระหว่างโรงเรียน

นิพนธ์ ไทยพานิช (2538, 17) ได้ระบุจุดมุ่งหมายสุดท้ายของงานการนิเทศการศึกษา คือ การนิเทศการสอน และการนิเทศการสอน ก็ควรจะเป็นการนิเทศโดยตรงต่อครู “ในห้องเรียน”

จากความสำเร็จและจุดมุ่งหมายของการนิเทศการสอนที่ได้อ้างถึง ซึ่งนักการศึกษาทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ได้เสนอแนะไว้แล้ว เห็นได้ว่า เป็นเรื่องของการนิเทศการสอนทั้งนอกห้องเรียนและในห้องเรียน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เราปฏิเสธไม่ได้เลยว่าการที่ครูได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นนั้น ผลจะไปปรากฏในการสอนในห้องเรียน ดังนั้นการนิเทศการสอนจึงเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ มีเป้าหมายชัดเจนที่จะปรับปรุง พัฒนาคุณภาพการสอนของครู โดยต้องอาศัยองค์ประกอบ และวิธีการหลาย ๆ วิธีที่จะช่วยให้การนิเทศการสอนประสบผลสำเร็จ วิธีการเหล่านั้นจะได้กล่าวถึงในบทความด้วยเทคนิควิธี และทักษะว่าด้วยการนิเทศการสอนต่อไป

คำถาม/หัวข้ออภิปราย

1. เล่าประวัติการนิเทศการศึกษาในประเทศไทย
2. เปรียบเทียบการนิเทศการศึกษาในประเทศไทยกับต่างประเทศ
3. ยกตัวอย่างนักการศึกษาไทยที่ได้ให้ความหมายการนิเทศการสอนอย่างน้อย 2 คน
4. ระบุเป้าหมายของการนิเทศการสอน